

УДК 324:323.11(4-11)(4-191.2)

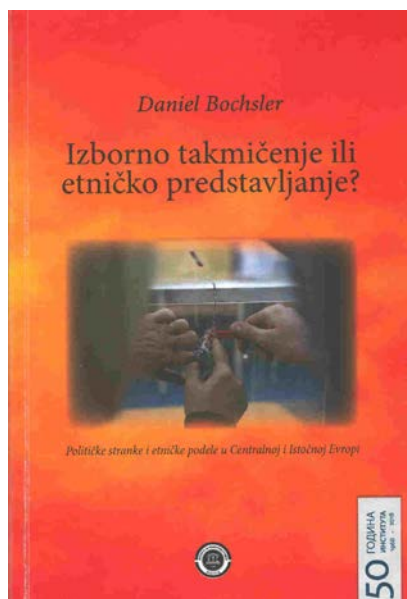
DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6132019.11>

Приказ

Зоран Б. Радоњић

Народна скупштина Републике Србије, Београд

ИЗБОРНО ТАКМИЧЕЊЕ ИЛИ ЕТНИЧКО ПРЕДСТАВЉАЊЕ? ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ И ЕТНИЧКЕ ПОДЕЛЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ И ИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ

Приказ књиге: Данијел Бохслер (Daniel Bochsler), *Изборно такмичење или етничко представљање? Политичке странке и етничке поделе у Централној и Источној Европи*, Институт за политичке студије, Београд 2018, 174 стр.

Са великим геополитичким променама у Европи почетком деведесетих година прошлог века и стварањем већег броја нових држава насталих распадом бивших СССР и СФРЈ, питања националних мањина, њихових личних и колективних права и учешћа у политичком животу новоформираних земаља, отворила су ново и до тада углавном слабо истражено и занемаривано поље политичких наука. Временом се у овој области појавио значајан број радова, есеја и студија писаних како од стране домицилних аутора, тако и од оних из западноевропских држава. Једно од таквих представља и дело *Изборно такмичење или етничко представљање* Данијела Бохслера (Daniel Bochsler). Иако се ради о иностраном стручњаку који долази из државе која је одавно превазишла сопствене међуетничке размирице, његово знање великог броја страних језика, академска мобилност и динамично бављење научно-истраживачким радом омогућили су му да постане добар познавалац проблематике међунационалних односа на подручју источноевропских држава и њиховог преламања у различитим сферама политичке праксе. О ауторовим стручним квалитетима можда најбоље говори чињеница да је он недавно изабран у звање редовног професора на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Бохслерова књига састоји се заправо из четири његова ранија рада у којима је разматрао утицај етничитета и међуетничких односа на изборне процесе у земљама у транзицији. У уводу, аутор наглашава да се књига бави истраживањем политичког живота унутар етничких сегмената друштва и преко етничких расцепа, показујући да етничке групе нису само монолитни блокови грађана са једнаким политичким преференцама (стр. 12). Прва глава у књизи бави се питањем односа изборних правила и заступљености етничких мањина у посткомунистичким демократијама земаља централне и источне Европе. На непосредним примерима двадесет држава истраживани су одговори на питања: да ли изборна правила дозвољавају странкама и организацијама мањина да освоје места у парламенту, како и да ли врше позитивну дискриминацију етничких мањина и да ли изборни системи подстичу појаву мултиетничких странака (стр. 27). Иако је у уводним деловима ове расправе указано да су кључни

аспекти изборног система ових држава прилично слични, односно да их карактерише коришћење пропорционалног изборног система, средње или велике изборне јединице и одређени изборни цензус (стр. 32), аутор је систематизовао врло разнолика решења у пракси – од потпуне забране организовања националних странака мањина (у Албанији и Бугарској), преко фактичког негативног утицаја изборног цензуса или величине изборне јединице (у највећем броју земаља), до различитих видова гарантоване заступљености и олакшица за партије (стр. 34). Већ у овом делу делимично је дат и одговор на друго питање, где су приказани примери из праксе оних држава које примењују разноврсне методе фаворизовања мањинских странака: засебна изборна јединица (Црна Гора), укидање цензуса за странке које претендују да заступају интересе националних мањина (Пољска и Србија), засебна правила која се односе на гласаче националних мањина (Хрватска и Словенија), системи посебних квота за етничке странке („Косово“). Но, аутор је исправно приметио да овакве одредбе у изборним системима имају и своје лоше стране, јер отварају и просторе за потенцијалне злоупотребе, наводи примере са избора на „Косову“ 2004. године и из Румуније 2000. године и закључује да проблем одређења етничке припадности у контексту правила позитивне дискриминације није само теоријски, као и да су у пракси повластице намењене одређеним мањинским заједницама подложне злоупотреби (стр. 52).

У наредном делу, Бохслер се бавио питањима унутаргрупне страначке компетенције, трагајући за узроцима који утичу на процесе стварања националних мањинских партија. У својим настојањима, он се користио и математичко-аналитичким методама квалитативне упоредне анализе која се заснива на Буловој алгебри, на узорку од 123 мањинске групе из 19 европских посткомунистичких држава (стр. 67). Анализа је показала да је за постојање унутаргрупне компетенције кључно да постоји чињеница да мањински народ представља локалну већину у неким општинама или регионима, али да не треба занемарити ни утицаје правила изборног законодавства. То значи да ће територијално концентрисане мањинске групе које чине локалне већине бити представљене од стране

неколико странака, уколико изборни систем нема национални изборни праг. И обрнуто, мањинске групе које ни у једној општини или региону нису локалне већине вероватно неће имати унутаретничку партијску компетенцију (стр. 93-94). Оно што је посебно интересантно је да су према налазима из анализе повољни услови за развој вишепартијских система међу мањинским групама били присутни у свега девет од 123 случаја.

У трећем раду, аутор анализира на који начин изборни системи подстичу етнички радикализам, односно значај етничког фактора на доношење одлуке о изборном опредељењу. Он је на изборним резултатима из Србије 2003. и нарочито 2004. године проверавао тачност тзв. Кејовог ефекта – тврдњу да би гласачи већинског народа вероватно гласали другачије да живе у средини у којој је приметна поларизација етничких и расних разлика. Када се у оквиру већинског изборног система гласачима већинског народа супротстави приметно велика етничка или расна мањина, они могу гласати тако да допринесу поразу кандидата кога сматрају блиским тој мањини, могу гласати за кандидате који гарантују одрживост доминантног положаја већине и да зато већински изборни систем убрзава етничку радикализацију (стр. 100-101). Наведено је да су ови случајеви посебно карактеристични за јужне државе САД, где доводе до парадокса под називом „етнички бумеранг“, да тамо где је удео етничких и расних мањина у укупном становништву већи, долази до изборних резултата и законских решења која су лошија по мањине (стр. 104). Скицирајући политичку сцену Србије средином 2000, аутор је дао основне карактеристике изборних система који су се користили за републичке и локалне изборе, а за потребе даље анализе он је одступио од, у оно време веома раширене дихотомне поделе на „демократске снаге“ и „стари режим“, и релевантне политичке партије сврстао у четири групе: радикалне националисте (СРС и СПС), умерене националисте (ДСС и Нова Србија), демократе (ДС и СПО) и странке етничких мањина. Укрштањем резултата ових политичких блокова из избора за Народну скупштину у децембру 2003. године и за скупштине општина из септембра 2004, са подацима о етничкој структури општина, чини се да је Кејов ефекат на тим изборима дошао до изражаја, јер из

обрађених података приказаних у табелама произилази да је и на јединим и на другим изборима блок „радикалних снага“ процентуално најчешће побеђивао у оним општинама у којима је проценат националних мањина достигао од 10-40%, док је број победа опадао у етничким хомогеним општинама где су мањине чиниле или испод 10% или преко 50%, док су „демократске снаге“ карактерисале обрнуте тенденције (стр. 112-113). Дискусија је настављена и на додатним анализама и примерима, тако што је испраћена динамика двокружног гласања за председнике општина и градоначелнике у општинама у којима су се кандидати „демократског блока“ и „радикалних снага“ надметали у другом кругу гласања (стр. 120), а нарочито на који начин су се опредељивали гласачи „демократских националиста“ у бројним случајевима када у другом кругу избора за председнике општина није било кандидата њихових странака (стр. 124-125). Укупни закључци иду ка потврди почетних хипотеза, јер су према овим налазима „умерени националисти“ у етнички мешовитим општинама перцепирали „демократске снаге“ и партије етничких мањина као превише демократске, те су се у другом кругу избора опредељивали за кандидате „радикалних снага“ (стр. 126). Такође, политичка радикализација настаје како на пропорционалним, тако и приликом примене двокружног већинског изборног система, али је знатно наглашенија у другом случају (стр. 128), те такви закључци воде прилично песмистичном ставу у погледу могућности ублажавања етничких сукоба у дубоко подељеним друштвима помоћу већинског изборног система (стр. 129).

Напоследку, аутор се бавио политичком праксом у Босни и Херцеговини, односно изборима за чланове државног Председништва. Описујући укратко политички и страначки систем БиХ, запажа се да су из надметања за место члана председништва искључене не само све националне мањине (које не припадају ниједном од три конститутивна народа), већ и Бошњаци и Хрвати из Републике Српске и Срби из Федерације, те да етничка логика избора чланова Председништва подстиче избор поларизујућих кандидата, изабраних само од стране својих сународника (стр. 133). Покушавајући да понуди алтернативу таквом начину избора, Бохслер разматра три могућа решења за реформу система

избора чланова Председништва, а која би истовремено задржала гарантовану заступљеност све три главне етничке групе. Као прву могућност види увођење јединствене изборне јединице, која би се комбиновала за етничким квотама (стр. 143-144), али и сам примећује да би се тиме отворила врата стратешком гласању за кандидате из других етничких група. Друго могуће решење је проширење броја чланова Председништва на пет, додавањем неетнички дефинисаних мандата, уз гарантоване мандате за три конститутивна народа и уз задржавање појединачног непреносивог гласа. На тај начин би се избегли случајеви стратешког националног прегласавања, јер би партије највеће етничке групе постављале кандидате само за неке мандате, или би кандидати мањих етничких група могли лако да освоје мандате ако бирачи мањине гласају јединствено за неког или неколико кандидата (стр. 145). Такве тезе аутор је поткрепио симулацијама на основу изборних резултата из 2006. и 2010. године, из којих произилази да би четврти и посебно пети мандат члана Председништва били међуетнички компатабилни, па би бирачи који припадају „другима“ добили већу важност у поступку гласања, што би приморало странке да своје политике прилагоде ка овом слоју становништва. Трећа алтернатива је и у теорији врло ретко разматран избор у складу са правилном „геометријске средине“, која омогућава избор кандидата који је прихватљив и већини и мањини, чак и ако ниједан кандидат не добије већину гласова оба суверена. То би се омогућило применом просте уобичајене математичке формуле геометријске средине (корена производа броја гласова већине и мањине), а она би дала предност оним кандидатима са сличним уделом гласова и међу већином и међу мањином над кандидатима које подржава само једна група (стр. 152-153). Недостатак овог модела је што би се бирао само један члан Председништва, па би га требало модификовати тако што би се бирало више чланова Председништва уз давање два до три гласа бирачима (стр. 154). Међутим, и сам аутор на крају овог рада закључује да су мале шансе за изборну реформу, јер је мало вероватно да би политички представници одбацили институцију (начин избора) која их одржава на власти (стр. 158).

Књига Данијела Бохслера даје вишеструки допринос на пољу проучавања утицаја националне припадности на политичке процесе. Она најпре може домаћим политиколозима пружити увид у специфична инострана виђења ове проблематике, стил излагања и коришћења научних метода. Иако је књига невелика по обиму, у радовима су прикупљени, систематизовани и класификовани бројни значајни подаци из ове области. На крају књиге, дат је и сразмерно обиман попис коришћене литературе и извора, који може бити од користи потенцијалном читаоцу који жели да се даље бави овом материјом. Са друге стране, оно што може представљати извесну слабост књиге је чињеница да је од првобитног момента писања радова, па до њиховог објављивања у овој књизи протекло временски период од читаве деценије, па и више, чиме су они у извесној мери изгубили на актуелности. Такође, чини се да је аутор нарочито у трећем раду (везаном за проучавањем Кејовог ефекта у Србији на изборима 2003. и 2004. године), вероватно услед ограниченог простора, у приличној мери занемарио утицај бројних економских, демографских, социјалних и разних других околности на изборне резултате, што у крајњој линији може довести до релативизације добијених закључака. Стога би било веома корисно да аутор, који сада свакако има још више непосредних сазнања и искустава у вези српске политичке праксе, понови неке од својих претходних анализа, како би се увидело да ли је протек времена утицао на истоветност добијених закључака.

* Овај рад је примљен 31. јула 2019, а прихваћен за штампу на састанку редакције 1. октобра 2019.